

אחרי מטתו של אבינועם יליו ז"ל

מרוכים וקשים וכבוכים עניני הימים, התובעים את בירורם ואת תקונם, אבל אין הלב פנוי בשעה רותחת וצווחת זו אלא לדבר אחד: לאסון האחרון שקרה אותנו, לאבידה האחרונה הגדולה שאב-דה לנו עם מיתתו, מות קדושים, של אבינועם יליו.

והמית הלב, הסוער לקרבן-הדמים היקר, נתונה קודם-כל לאסונם של ההורים השכולים והאלמנה האומללה, — זו המשפחה המכובדת והמקובלת על הישוב כולו, המושרשת זה דורות על דורות בקרקע המולדת ועיר בירתה הנצחית והמשמשת סמל ודוגמא מפור-ארת לבנין מכורת-עם על יסודות עתי-קיימים-חדשים.

כמה יהמה הלב לדברים, הנשגבים בפשטותם והטבועים ברוחה של אמונה קדושה ומוסר יהודי נעלה, שהשמיע האב השכול עם סתימת הגולל על קבר הבן הקדוש. האב הישיש מתנחם, שמעל הר הזיתים תהינה עיני הבן יקיר לו פקוחות נוכח ירושלים עירו לראות את שלומה ואת שלום הארץ, אשר מסר את נפשו עליו. בקול חנוק מדמעות התפלל האב השכול, כי האלהים הנותן שלום על ישראל יתן שלום על ארץ-ישראל. כמה גדולה מעלתו הדתית-המוסרית של אדם, אם תפילה כזו על לשונו בשעה כזו.

והאם השכולה, אשר רוח בית-אבא, ר' יחיאל מיכל פינס ז"ל, חי בלבה, יודעת לספר על קברו הפתוח של בן זקוניה בשבחו, כי נקרא לאמריקה, לחיי כבוד ורווחה ושלוה של פרופיסור בפילדלפיה, ובחר בירושלים ונפל בה קרבן; האם האומללה, שידעה להביא את "עפרו הקדוש של בנה הקדוש קרבן לה". ידעה גם לשאול מאת שלטונות הארץ את השאלה המוזעזעת: "היבואו גם הנה לירות באבינועם, היוכלו לירות גם לתוך הקבר?" — ולהשיב את התשובה המוזעזעת: "לא, כאן אין הוא מפקד עוד". לא הרגישה אולי האם לא נוחמה, כי תשובה מרירה זו יש בה מן הסמל לגדולה העגום של האומה, אשר עליה שר הפייטן האנגלי הגדול:

גם יונה מצאה קן, מעון כל גבר, סלע הישפן, ויהודה רק קבר...
וכדברי הפרידה של ההורים השכולים עם סתימת הגולל על קבר בנם האהוב נוגעים עד הלב דברי הפרידה של הבן מעל הוריו, עם כבות אור עיניו. מועד

זעים דבריו האחרונים של הקרבן הקדוש, שמסר דודו ר' יוסף מיוחס בהכפדו: לביילבי להורי הזקנים היקרים...

שיים שעה דאג וחרד הישוב לשלומו ולחיוו של אבינועם יליו לאחר שבדור המרצח פלח את קרביו; וכשהגיעה שעת הפקודה האחרונה, והוילון השחור, החרי ציץ בין שני העולמות, ירד על הקרבן הקדוש, המו כל הלבבות מכאב ומצעד על האבידה הגדולה, המו מרגש של החמים והשתתפות באבלם הכבד של ההורים השכולים, ורבים לא יכלו להתאפק מלשפוך אתם דמעות חמות מלב סוער...

אם היה עוד צורך בראיה נוספת לשפלותם התהומית של שונאינו, הממלאים את הארץ חמס ודם נקי, הרי פשעם המתועב האחרון הזה, רצח אבינועם יליו, הוא ראיה נצחת לדבר. כדור המרצח פגע לא רק באדם יקר ונעלה, איש שלום וישר-דרך, אשר כל ימיו היו קודש לתרבות אנושית, לתורה, למדע ולעבודת-החנך, אדם אשר הוא ואבותיו היו מעורים בקרקע הארץ הזאת זה ארבעה דורות; כדור המרצח פגע הפעם באדם, אשר יחס הכבוד והחבה לעם הערבי, ללשונו, לספרותו ולתרבותו, מסורת היא במשפחתו. אביו, ר' דוד יליו שליט"א, הוא אחד המעטים בארץ הזאת — המעטים גם בקרב הערבים — הבקיאים בלשון ובספרות הערבית, והרבה מכחו הרוחני ומלמדנותו המדעית הקדיש לתרבות הערבית: אף הקתדרא המיוחדת לו באוניברסיטה העברית בירושלים, השירה העברית בתקופת ספרד, קשורה קשרים פנימיים אמיצים בתרבות ובשירה הערבית. ואף הבן יצא בעקבות האב, אף הוא הקדיש הרבה ממצו ומכשרונותיו ללמוד הלשון והספרות הערבית ולהרבות בעבור העברי. ואף הוא כאביו בקש באמת ובלב תמים את דרך השלום והאחתה של שני העמים, הקרובים זה לזה קרבת גוע ורוח; אף הוא בקש את שתוף העבודה התרבותית עם העם הערבי, את התחדשותה של אותה שותפות היצירה התרבותית, שהיתה בשעתה לכבוד ולתפארת לשני העמים גם יחד.

ועל האיש הזה הורמה יד המרצח, שליחה של התנועה "הלאומית" הער-

בית; הדם הזה נשפך ליסם, "התחיה" הערבית.

אכן, אין חקר ואין גבול לשפלותה של "התנועה" זו. רצח אבינועם יליו אינו אלא הוליא חדשה בשלשלת המעשים המפוארים של רציחות ילדים, של יריות וזריקת פצצות על גני ילדים, בתי-ספר ובתי מושב זקנים, של רצח אחריות רחמניות, המטפלות בחולים ערבים, וכדומה.

הגברת איטה יליו שאלה, כאמור, על-יד קבר בנה את השאלה המרה: "היבואו גם הנה לירות באבינועם?" והנה אנו שומעים, שלאחר ההתנקשות בחיוו של אבינועם יליו החליטו שלטונותינו לדאוג לכך, שתהיה מנוחה לפקידות הממשלה היהודיים לא רק בקבר בלבד, אנו קוראים: "המשטרה הציבה משמרות קבועים של שוטרים מזוינים ליד משרדי מחלקת החנוך, במקום שהתנקשו בחיוו של א. יליו, ובסביבה, עד שער ציון". ולא זו בלבד. אנו שומעים גם, כי "מש"רדי מחלקת החנוך הממשלתית, הנמצא אים על הר ציון, יועקרו החל ממוחרם לדירה חדשה".

יש רק להצטער, שאותה החלטה נאה "להעמיד משמרות קבועים של שוטרים מזוינים" וכו' אחרת קצת. והרי זה כבר יודעים הם שלטונותינו מן הנסיון, עד היכן מגיע תיאבונם של "פטריוטים" ואנשי כנופיות שונות לדמם של פקידים, ולא רק של פקידים יהודיים אלא גם של פקידים בריטיים בכלל.

אין אנו יודעים, מה פירושה של אותה החלטה: להעביר את משרדי מחלקת החנוך הממשלתית לדירה חדשה. אם הכוונה היא להרחיק את פקידות המשרדים האלה מן הסכנה שבסביבת אויבים ולהעבירם לסביבה שאינה חשודתה על מעשי איבה ושפיכת דם יהודיים ובריטים, נקבל את ההחלטה בקורת-רוח. נשמח מאד, אם סוג-סוף יבוא הקץ לנטיה המשונה, הקיימת במחלקות השונות של הממשלה, לאכסן את משרדיהם דוקא בשכונות של אויבים פוליטיים.

לבן-צבי היה אומז-הרוח להניד על יד קברו הפתוח של קרבנו הקדוש קצת מלים הכרחיות כלפי-פנינו. הדברים האלה, העשויים אולי בשעה קשה זו לעורר תרעומת בקצת מחוגי הישוב, הם ברוחו של המנוח, איש השלום והתרבות והמוסר היהודי, "שום טירור לא יפחיד אותנו ולא ישבור רצוננו לגאולה". אנו נדע להתייצב נגד כל אויב ומתנקש. אבל לא בדרך של רצח ממארב, של

שפיכת דם נקיים". "לא יכופר דם צדיק זה ברצח עובר אורח לתומו". היו ימים והימים האלה אינם רחוקים עוד מאתנו, שלא היה צורך בהחלט בדברים אלה; לא היה צורך להטיף מוסר לנו, בשם שלא היתה תועלת בהטפת מוסר לאויבינו. חדשים אחרים חדשים עברו עלינו בפורענות ובפגעים קשים ומרים. חדשים אחרים חדשים היינו מטרה לכדורים ולפצצות של מרצחים מן המארב, הותר דמנו, הותר דם עולל ויונק. דם אשה וזקן, רכושנו ופרי-עמלנו, בתינו ושהותינו ניתנו למשיסה ולבעירה, וזעזעו יסודות בנינו ועתידנו. ואנו עמדנו במסרתנו היהודית: ידענו להגן על חיינו וכבודנו, אבל נמנענו ממעשי נקם בעלמא, מפגיעה באנשים נקיים. ורוח זו של כבוש היצר וגבורה מוסרית היתה לנו לא רק לכבוד אלא גם לברכה. בכחה החזקנו מעמד כלפי פנים וכלפי חוץ כאחד; היה בה לא רק מן התפארת המוסרית אלא גם מן החכמה הפוליתית. אילו נואלנו לרדת להשגותיהם המוסריות של אויבינו, אילו היינו יוצאים בדרכם, היינו מסויעים בידינו לנציג חונם הפוליטי, שאליו שאפו ואותו לא השיגו. לא היינו יכולים לעשות להם נחת-רוח גדולה יותר מאשר בדרך זו של הסתגלות וחקוי למעשיהם.

חדשים וחדשים עמדנו עמדת כבוד וגבורה במערכה, ורוחנו לא נפל, ורצוננו המוסרי לא נשבר. עד שלבסוף הגיעו קצת מאתנו לידי חולשת הדעת. לא היא זה לא מחכמה ולא מן התועלת, אם נתי עלם מן הלך-הרוחות החדש, שהתחיל מפעם חוגים מעטים וחלשי-רוח שבנו. אין פלא, אם היסורים המרובים והממור שכים העבירו קצת בני אדם על דעתם ועל הכרתם המוסרית. וכל אסון חדש הפוגע בנו, כל תועבה חדשה של שונאינו עשויים לחזק אותו הלך-הרוח, המתפרנס מן היאוש.

אל נתן ליאוש ולעצותיו הרעות להשיג תלט עלינו. אף בשעה קשה זו של כאב וזעם אל נתפכש לעצמנו, לעצמותנו הלאומית-המוסרית.

ביום שזכה ישראל לשמש שופר ומבשר לדברת-האיש האלהית: לא תרצח! — בו ביום נכבעה עצמותו הלאומית המיוחדת לעולם ועד; בו ביום נאמר

לוי: הסכת ושמע ישראל, היום הזה נהיית לעם.

לבני המשי-עשרה שנה, בשעה שהיתה לנו אף היא שעת נסיון ופורענות, פשד טה שמועה על מעשה נקמה, שעשו איזו צעידים מישראל ברוחם של שונאינו. אותה שעה כתב המורה הגדול לדרך הרוח בישראל, אחדיה-עם ז"ל, את הדברים האלה (שאליו עוררו אף הם בשעתם קצת תרעומת):

"...דמנו נשפך כמים בכל ארבע כנפות הארץ במשך אלפי שנה-ואנחנו דים לא שפכנו; אנחנו זכרנו תמיד, כי התורה המוסרית הגדולה אשר הנחיה לנו אבותינו היא תורת העתיד, אשר עלינו לשמרה ולמסור נפשנו עליה עד שתהיה לקנין כל המין האנושי, והתחיה שבאדם תהדר מהיות שלטת בחיי הפרט והכלל. כך חי עמנו דור אחר דור, חי בארצות נכר, בין עמים אשר על הרבם חיו, ושפיכות דמים היתה מלאכת-ידם כל הימים, והוא, העם הנדרש בכל מקום, עם כל שפלותו החיצונית, הביט בנועל-נפש על שכניו, אשר ידיהם מגואלות בדם, ובעמקי לבו ידע, כי אין לו, ולא יהיה לו לעולם, שום יחס לחיי פראים כאלה; כי בידו שמורה האמת המוסרית הגדולה, שעתידה להתפשט בכל הארצות ולשים קץ לפראות, לאכזריות, לשפיכת דמים בכל העולם. ואז ישב גם הוא לבטח בארצו ויראה בעיניו את נצחוננו הגדול, נצחון תורתו המוסרית, אשר עליה הודג במשך אלפי שנה..."

האמנם יש יום וימצאו בארץ ישראל אשר ישבחו את תורתו המוסרית של עם, אשר יהיו נוטים לערער את היסודות המוסריים הגדולים, שבהם סוד קיומנו וזכות קיומנו בעולם?

האומנם ימצאו בקרבנו קלי-ידעת וקצרו-השגה, שיאמרו למחול על כבודנו, על יתרונו וכחנו המוסרי הגדול בעולם? אף בשעת כאב זו, אחרי מיטתו של קדושנו אבינועם יליו, ראוי לנו, שנתן לעצמנו דין-וחשבון לאומי ולא נגדר אחרי הרגשות סמויות של זעם ונקם. אם היסודות המוסריים הנצחיים, יסודות קיומנו הלאומי והאנושי, יתמוטטו — מי ומה יעמוד לנו בעולם זר ואויב זה?

מי יתן ותשמע תפילתו של האב השכול על קבר בן זקונו, הצופה פני ירושלים, לשלום העיר, העם והארץ...